

Valtiovarainvaliokunta
Liikennejaosto

18.10.2017

Lausunto: HE 106/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2018, joukkoliikenne ja energia- ja ilmastostrategian toimenpiteet

Vuoden 2018 talousarviossa on osoitettu 89,974 milj. euron määräraha momentille 31.30.63 (joukkoliikenteen palvelujen osto ja kehittäminen). Liikennevirasto vastaa tämän määrärahan osalta alueellisen ja paikallisen liikenteen ostojen kohdentamisesta ELY-keskuksille (33,529 milj. euroa) sekä suurten ja keskisuurten kaupunkiseutujen valtionavustuksen myöntämisestä (yhteensä 21,375 milj. euroa). Sen lisäksi Liikenneviraston vastuulla on joukkoliikenteen valtakunnallisten kehittämishankkeiden ja liikkumisen ohjauksen rahoitus (yhteensä 1,65 milj. euroa).

1) Joukkoliikennerahoituksen kipupisteet

Liikennevirasto on julkaissut vuosina 2015 ja 2017 kaksi selvitystä joukkoliikenteen valtion rahoituksen liittyen (Liikenneviraston tutkimuksia ja selvityksiä 43/2017 ja 16/2017). Vuoden 2015 selvityksessä tutkittiin valtion joukkoliikennerahoituksen jakoperusteita ja niiden kehittämistarpeita sekä laadittiin ehdotus jakoperusteiden uudistamiseksi. Tavoitteena oli tehdä valtion rahoituksen myöntämisen prosessista ennustettavampi, tasapuolisempi ja läpinäkyvämpi. Näitä uusia jakoperusteita on lähdeetty noudattamaan selvityksen mukaisella etenemisaikataululla.

Vuoden 2017 selvityksellä pyrittiin täydentämään jo vuonna 2015 tunnistettua tarvetta selvittää tarkemmin sitä, minkälaisia kustannustenjakomalleja on käytössä ns. yhteishankinnoissa, joissa valtio (ELY-keskukset) ja kunnat tekevät joukkoliikennehankintoja yhdessä. Tällaiset yhteishankinnat ovat viime vuosina lisääntyneet, kun joukkoliikenteen valtion rahoitustaso on pysynyt samana ja kuntien osuus joukkoliikenteen rahoittamisesta on vastaavasti kasvanut.

Joukkoliikenteen valtion rahoituksessa on edelleen se epäkohta, että ELY-keskukset myöntävät valtionavustuksia joukkoliikenteen pienille toimivaltaisille kaupungeille. Tällainen menettely (toinen toimivaltainen viranomainen myöntää avustuksen toiselle toimivaltaiselle omasta määrärahastaan) ei ole välttämättä tasapuolinen ja läpinäkyvä. Tämä epäkohta on tunnistettu myös edellä mainituissa selvityksissä, joissa ehdotettiin, että myös nämä pienet toimivaltaiset viranomaiset saisivat valtionavustuksensa suoraan liikennevirastolta muiden toimivaltaisten viranomaisten tapaan tai sitten ne luopuisivat toimivallastaan ja liittyisivät osaksi jotain muuta alueellista viranomaista.

Osana maakuntauudistusta nykyinen alueellisen liikenteen määräraha, jota ELY-keskukset hallinnoivat, siirtyy maakunnille niiden yleiskatteelliseen rahoitukseen. Maakuntauudistus tarjoaa mahdollisuuden kehittää henkilökuljetuksia maakunnissa niin, että sosiaali- ja terveystalouden kuljetukset ja avoin joukkoliikenne suunnitellaan ja kilpailutetaan yhdessä, jolloin voidaan saada aikaan säästöjä. Maakuntien vastuulle siirtyvistä sosiaali- ja terveystalouden kuljetukset ovat pääosin lakisääteisiä, kun taas joukkoliikenteen järjestäminen ei ole lakisääteinen velvollisuus. On mahdollista, että nämä kuljetukset

18.10.2017

kilpailevat samasta rahapotista. Maakuntien rahoituksessa on varmistettava riittävät taloudelliset resurssit myös avoimeen joukkoliikenteeseen.

Koulukuljetukset jäävät edelleen ns. peruskuntien vastuulle. Tämä voi tuoda haasteita, sillä avointa joukkoliikennettä ja koulukuljetuksia on perinteisesti suunniteltu ja kilpailutettu yhdessä. Yleiskatteellisessa rahoituksessa on myös se haaste, että sen kohdentamisesta joukkoliikenteeseen ei ole varmuutta. Myös rahoituksen käytön seuranta voi olla tulevaisuudessa haasteellista. Maakunnilla on useita mahdollisuuksia järjestää joukkoliikenne alueellaan, jos ne päättävät ottaa sen tehtäväkseen. Joka tapauksessa maakunnat tarvitsevat asiantuntevia henkilöitä suunnittelemaan ja kilpailuttamaan liikennettä. Tarvittavan asiantuntemuksen varmistaminen on yksi keskeisimmistä asioista maakunta-uudistuksen valmistelussa.

2) Energia- ja ilmastostrategian toimenpiteet

Liikennevirasto on antanut liikenne- ja viestintävaliokunnalle 16.10.2017 päivätyn lausunnon (Livi 7266/00.030272017) keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman (Kaisu) toteutumisesta. Vuoden 2018 talousarvion näkökulmasta Liikenneviraston keinot liikenteen päästöjen vähentämiseksi voidaan jaotella kolmeen eri ryhmään: 1) uusiutuvien polttoaineiden ja vaihtoehtoisten käyttövoimien edistäminen, 2) kulkutapa- ja kulkumuotoajakaumaan vaikuttaminen sekä 3) energiankulutuksen vähentäminen ja energiatehokkuuden parantaminen

Uusiutuvien polttoaineiden ja vaihtoehtoisten käyttövoimien edistämisen osalta Liikenneviraston keskeiset toimenpiteet kohdistuvat muun muassa raideyhteyksien varrella olevien raakapuuterminaalien verkoston kehittämiseen, jotta biopolttoaineiden raaka-ainelogistiikassa varmistetaan tarvittavan infraan riittävyys.

Kulkutapa- ja kulkumuotoajakaumaan vaikuttamisessa keskeistä on valtakunnalliseen liikennejärjestelmätyöhön osallistuminen, kuntien ilmastotyön tukeminen mm. liikkumisen ohjauksen, kävelyn ja pyöräilyn toimia tukemalla sekä kestävien logististen ketjujen syntyminen edistäminen. Osana kulkutapa- ja kulkumuotoajakaumaan vaikuttamista vuoden 2018 talousarviossa on suurten kaupunkiseutujen joukkoliikennetukeen lisätty 3,5 milj. euron määräraha, joka on tarkoitettu kohdennettavan suurten kaupunkiseutujen joukkoliikenteen kehittämiseen digitalisaation ja liikenteen palveluistumisen edistämiseksi.

Tästä 3,5 milj euron rahoituksesta tullaan järjestämään erillinen hankehaku suurille kaupunkiseuduille. Hakemuksia pyritään kohdentamaan hankkeisiin, joilla lisätään suurten kaupunkiseutujen tietopääoman kattavuutta ja laatua tasolle, joka mahdollistaa digitaalisten ja automaattisten liikkumisen palveluiden käyttöönoton ja integroitumisen liikennejärjestelmään. Hankkeiden vaikutuksia arvioitaessa erityistä huomiota kiinnitetään yhteentoimivuuden edistämiseen, skaalautumisen mahdollisuuksiin ja ilmastovaikutuksiin.

Osana *energiankulutuksen vähentämistä ja energiatehokkuuden parantamista* Liikennevirasto kehittää hankintojaan vähähiilisempään suuntaan. Lisäksi virasto edistää kiertotaloutta osallistumalla väylänpidon korvaavien materiaalien käyttöä koskevan lainsäädännön sekä lupa- ja ilmoitusmenettelyn kehittämiseen ja mm. uusiomateriaaleja hyödyntävien ratkaisujen edistämiseen hankinnoissa.

18.10.2017

3) Keskeiset joukkoliikenteen kehittämishankkeet ja liikkumisen ohjaus

Joukkoliikenteen kehittämishankerahoitusta (0,75 milj. euroa) on aiempina vuosina käytetty joukkoliikenteen strategisesti merkittäviin hankkeisiin sekä Liikenneviraston toteuttamiin joukkoliikenteen kehittämishankkeisiin. Joukkoliikenteen kehittämishankerahoitusta voi myöntää myös valtionavustuksina kunnille, kuntayhtymille tai ja muille yleishyödyllisille yhteisöille. Vuoden 2018 kehitysrahaa suunnataan joukkoliikenteen toimivaltaisille viranomaisille (keskisuuret ja pienet toimivaltaviranomaiskaupungit) liikennepalvelulain velvoitteiden toteuttamiseen. Osa kehittämisrahasta käytetään liikenneviraston toteuttamiin kehityshankkeisiin, jotka hyödyttävät koko toimialaa maanlaajuisesti. Tällaisia hankkeita voivat olla esimerkiksi liikkumispalvelujen yhteentoimivuuden edistäminen standardeja ja rajapintoja kehittämällä.

Vuonna 2018 Liikenneviraston muu kehittämistoiminta keskittyy hyvin pitkälti liikennepalvelulain velvoitteiden täyttämiseen. Virasto tekee valmiiksi lain mukaisesti pienten toimijoiden olennaisten tietojen digitointityökalun, joka on toimijoiden käytössä 1.1.2018 alkaen. Sitä kehitetään vuoden 2018 aikana vastamaan tuotantokäytössä esille tulleita kehitystarpeita. Digitointityökalun ohella kehitetään olennaisten tietojen rajapintaluetteloa (NAP), jotta se palvelisi rajapintojen hyödyntäjiä niiden tarvitsemalla tavalla. Näiden kehittämisprojektien lisäksi virasto valmistelee vuoden 2018 kesään mennessä menettelyt liikkumispalvelujen kysyntä- ja tarjontatietojen vastaanottamiselle ja edelleen jakamiselle.

Liikkumisen ohjauksen tarkoituksena on ihmisten kulkutapavalintoihin vaikuttaminen tiedollisen ohjauksen, markkinoinnin sekä palvelujen kokeilun ja kehittämisen kautta. Tavoitteena on vähentää yksin omalla autolla ajamista ja edistää joukkoliikennettä, kävelyä ja pyöräilyä. Vuonna 2018 liikkumisen ohjauksen valtionavustusta (0,9 milj. euroa) kohdennetaan erityisesti seuraaviin kolmeen teemaan: 1) Kestävää liikkumista edistävien, kuluttajille suunnattujen liikkumispalveluiden kokeilu, kehittäminen ja käyttöönotto, 2) Kestävän liikkumisen kokonaisvaltainen suunnittelu seudulla tai kunnassa tai 3) Kestävän liikkumisen markkinointi, viestintä ja kampanjointi. Avustusta voivat saada kunnat, kuntayhtymät ja muut yleishyödylliset yhteisöt. Avustettavien hankkeiden tulosten ja toimintamuotojen tulee olla mahdollisimman laajalti vaikuttavia ja niiden tulee olla monistettavissa myös muualle.

Jenni Eskola
yksikön päällikkö